

**H.N. Begiç**

Doç. Dr. İzmir Demokrasi Üniversitesi, İzmir, Türkiye (e-mail: [begicnurgul@gmail.com](mailto:begicnurgul@gmail.com))

**Mevlevilik'te Bir Sembol: Keçe Başlıklar “Sikke, Arakiye, Kûlah”**

**Özet**

Toplumları birbirinden ayıran özelliklerin başında gelenekleri gelmektedir. Kùltürler içinde var olan ve geçmişten devralınarak yaşanan döneme uyarlanan ve sonraki kuşaklara aktararak sürdürülen köklü alışkanlıklar olarak tanımlayabileceğimiz gelenekler toplumların hafızalarıdır. Konar göçer Türk toplulukları hayvancılık yaparak yaşamlarını sürdürmüşler, yetiştirdikleri hayvanların etinden, sütünden, derisinden ve yününden yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Koyun ve kuzuların yünlerini sıcak su ve sabun yardımıyla sıkıştırarak meydana getirdikleri atkısız ve çözümsüz ilk tekstil ürünü olan keçeyi kullanmışlardır. Konakladıkları çadırı, giyim kuşamları, bebeklerin beşik ve kundakları, çuvalları, yer yaygıları ve eyer örtüleri gibi birçok ihtiyaçlarını keçeden üretmişlerdir. Tarihsel süreç incelendiğinde keçeden üretilen başlıklar, başlangıçta insanları hava şartlarından korumak amacıyla üretilip kullanılmıştır. Daha sonra toplum içerisinde renk, şekil ve kullanılan malzemelere göre başlıklar, sınıfsal farklılıkların göstergesi olmuştur. Çeşitli örgütlerin kurulması sonucu toplumsal yaşamın gelişmesiyle dinî, askerî, ilmî birçok örgütte başlıklar, statü göstergesi olmuştur. Bu çalışmada, Anadolu Selçuklu döneminde Konya'da Hz. Mevlâna'nın kurmuş olduğu Mevlevilik tarikatının sembolü olarak kullanılan “sikke, arakiye, kûlah” gibi keçe başlıkların geçmişteki ve günümüzdeki durumu hakkında değerlendirme yapılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Mevlevilik, Sembol, Keçe, Başlık, Sikke, Arakiye, Kûlah

**H.N. Begiç**

Doç. Dr. Izmir Democracy University Faculty of Fine Arts  
Izmir, Turkey (e-mail: [begicnurgul@gmail.com](mailto:begicnurgul@gmail.com))

**A Symbol of Mevleviyeh: Felt-Made Head Wear from Past to Present**

**Abstract**

Traditions are the leading distinguishing features of societies. Traditions that exist within culture and adapted to the current period by taken over from the past and that can be defined as deep-rooted habits continued by transferring them to next generations, are the memories of societies. Turkish nomadic societies survived on husbandry and they met their vital needs with the meat, milk, leather and wool of the animals they raised. They used the felt which is the first textile product without weft and warp, by compressing sheep and lamp wool with the help of hot water and soap. They produce many of their requirements such as tents, apparels, baby cradles and swaddles, sacks, ground clothes and saddle clothes with felt. When historical process is reviewed, it is known that felt made head wears are produced and used for protection against weather conditions at first. Later, head wears become a display of class differences based on color, shape and materials. As a result of establishment of various institutions, as communal life advances head wears become an

indicator of status within various religious, military and scholarly institutions. In this study, the status of felt made head wears in the past and today such as “sikke, arakiye, külah”, which were used as a symbol of Mevleviyeh cult founded by Mevlana in Konya during Anatolian Seljuk Period, will be evaluated.

**Keywords:** Mevleviyeh, Symbol, Felt, Head Wear, Sikke, Arakiye, Kulah

## 1. GİRİŞ

Değişik iklim şartlarının getirdiği örtünme ve giyinme ihtiyacı insanları daha kullanışlı olan giysileri üretmeye yönlendirmiştir. Daha önce hayvan postları ile örtünen insanlar bunlara şekil vermeye çalışmış zamanla farklı teknikler geliştirmiş, çözümler üretmeye çalışmış ve hayvanın yününden faydalanarak keçe yapmayı öğrenmiştir. Göç eden Türkler ile birlikte Anadolu'ya gelmiş ilk tekstil ürünlerinden olan keçe; konar göçer halkın kullandığı ve vazgeçemediği bir tekstil ürünü olmuş, çadır yapımından elbise yapımına kadar her alanda kullanılmıştır.

Maddi olarak hayatta kalmak için ihtiyaçlarını karşılayan insanlar; manevi ihtiyaçlarına cevap veren birtakım felsefeler ve dinlere yönelmişlerdir. Çoğu kez bu felsefi yaklaşımların ve dinî inançların yorumlanmasında farklılıklar oluşmuştur. Bu farklı yorumlar nedeniyle topluluklar; kendi inanç sistemi içerisinde, bulunulan coğrafi konum ve kültürel etkileri ile tarikatların oluşmasına zemin hazırlamışlardır. Anadolu'nun Türkleşmesi ve yerleştikleri Anadolu coğrafyasında tutunabilmek için ortak inanç birlikleri oluşturmuşlardır. Bu anlayış İslam inancının sentezi olan birçok tarikatın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Genel özellikleri, insanları olgunluğa, hoşgörüye, sevgiye davet etmesidir. Özellikle büyük şehirlerde tasavvuf ve tarikatlar, medreselerin aksine bir tür tampon mekanizma gibi, belli eğitim düzeyinden yoksun kişilere bir kişilik, hoşgörü ve fazilete dayalı idealler aşılamlarıdır [1, s. 30]. Bu nedenle insanlar arasında ayrımın olmadığını, herkesin eşit olduğunu anlatan felsefi bir yapıları olması ile tarikat mensupları genellikle yaşamlarında sadeliği tercih etmişlerdir. İslam inancı içerisinde yer alan Mevlevilik de bu şekilde oluşmuş tarikatlardandır. Mevleviler, toplumda kendilerini belli edecek sade giysileri tercih etmişlerdir, bu giysilerin en önemli aksesuarı ise bir nevi statüyü belirleyen sikke'dir.

İnanç sistemleri insanların giyimlerinde de etkili olmuştur. Mevlevi başlığı olan keçeden yapılan sikkenin ortaya çıkışında da İslami kültürün etkisi vardır. Orta Asya Türk kültürü ile İslam kültürünün birleşmesi sonucunda daha önce soğuktan korunmak amaçlı giyilen keçe başlıklar; bu inanç sisteminde manevi bir sembol durumuna gelmiştir. Ayrıca mezar taşı olarak da tabir edilen sikkeler; biçimsel olarak da mezar taşlarında kullanılmışlardır.

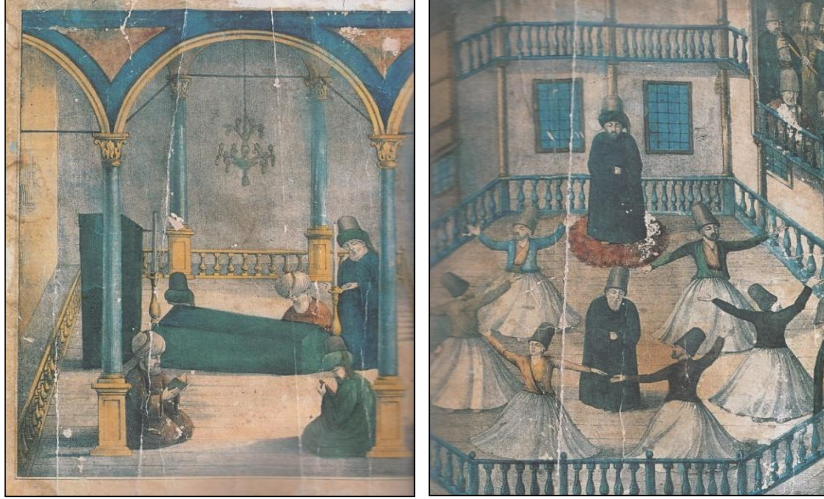
## **2. Mevlevilik Tarikatı**

İslam dünyasında özellikle toplumların karışıklığa ve kargaşaya düştüğü dönemlerde; İslami felsefeye uygun arayışlara girişilmiştir. Böyle durumlarda insanlar çözüm yollarını; manevi değerlerde aramışlardır. Kendilerini İslami düşünce ile yetiştiren ve bu konuda önemli bilgi birikimine sahip olan kişiler insanların manevi önderleri olmuşlardır. Bu kişiler; buldukları bölgenin kültürel yapısına ve inançlarına uygun bir takım çözüm önerileri geliştirmişlerdir. Böylece her manevi önderin çevresinde onun inanç ve çözümlerini benimseyen bir zümre oluşmuştur.

Özellikle Orta Asya'dan gelirken her ne kadar İslamiyeti kabul etmiş olsalar da hâlâ konar göçer yaşam tarzı alışkanlıklarını ve geleneklerini bırakmamış olan Türklerin, Anadolu'da karşılaştıkları yerel kültürlerin ve İslam kültürünün etkisi ile manevi dünyasında oluşan boşlukları doldurmasında bu manevi önderlerin katkısı çok büyük olmuştur. Göçebe Türkmen kabileleri Anadolu topraklarına yayılırken, hemen hemen aynı tarihlerde stratejik önemi bulunan bazı noktalara tekkesini kurup irşada koyulan şeyh ve kolonizatör dervişler de Anadolu'yu bir ağ gibi sarmaya başlamış, onların olumlu katkıları sonucu, bir yandan Anadolu'da Türk devletinin teşekkülü sağlam temellere oturtulurken diğer yandan İslam'ın yayılması, millî birlik ve bütünlüğün muhafazası gerçekleştirilmiştir [2, s. 254].

13 ve 14. yüzyılda Anadolu dinî, kültürel ve tasavvufi açıdan farklı kaynaklardan beslenen bir inanç sahası; Irak ve Horasan tasavvuf mekteplerinin yüksek ve popüler seviyedeki yorumlarını yansıtan tarikatların bulunduğu bir bölge haline gelmiştir [3, s. 84]. Bu tarikatlardan bir tanesi de; felsefesi oldukça geniş kitleler tarafından benimsenen ve günümüzde de tanınan, uygulamaları devam ettirilen Mevlevilik tarikatıdır.

Bütün yaşamını “Hamdım, piştim, yandım” şeklinde özetleyen Mevlana, 30 Eylül 1207'de Belh'te dünyaya gelmiştir. Babası “Bilginlerin Sultanı” Bahaeddin Veled, annesi Belh Emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatun'dur. Kendisi de nurbahşiye (ışık, nur veren) adlı bir tarikat kuran şeyh Şahabeddin Sühraverd'in öğrencisidir [4, s. 27]. Moğol İstilasını nedeni ile Belh şehrinde ayrılmak zorunda kalarak Karaman'a gelmişlerdir. Daha sonra Selçuklu Hükümdarı Alaeddin Keykubad'ın daveti üzerine başkent Konya'ya yerleşirler. Babasının ölümünden sonra zaten büyük bir din bilgini olmuş Hz. Mevlana varis kabul edilir. İplikçi Medresesi'nde verdiği vaazların dinleyicileri dolar taşar [5, s. 45]. Konya halkı bu değerli din alimine ilgi göstermiştir.



Resim 1. Galata Mevlevihanesi türbesi ve semahanesi içini gösteren tablo, İstanbul Divan Edebiyatı Müzesi (Atasoy, 2000, s. 124-125).

Sadece manevi bir eğitim ve bir nefsi tezkiye yolu olarak görünmeyen Mevlevilik ise Mevlana'nın ölümünden sonra oluşturulmuştur. Esasen şimdiki ayin ve ritüelleri ile Mevlevilik, Mevlana'nın bizzat kurduğu bir tarikat değildir. Mevlana'nın eserleri ışığında süren karizmatik yönü, Mevlevilikle rutinizasyon sürecine yani kurumsallaşmaya yönelmiştir. Mevlevi dergâhları, diğer sufi tekkelerinin aksine, orada devamlı kalan dervişlerin bulunduğu yerlerdir. Dergâhta kaldığı müddetçe bekâr yaşamaya mecbur olan bu insanlar, boş vakitlerinde kitap yazmak, cilt, tezhip, minyatörcülük gibi güzel sanatların değişik dallarında uzmanlık derecelerine yükselirlerdi [1, s. 28]. Keçe, dericilik gibi meslek öğrenip mesleklerini icra etmişlerdir.

Mevlevilik; 13. yy.'da Anadolu'da Celaleddin Rumi'nin düşüncelerini temel alan tarikatın adıdır. Şariat ile birlikte yeni Platoncu görüşler, varlık birliği inancı ve eski Anadolu gelenekleri bir arada bulunur. Mevlevilik, Tanrı'yla evrenin birliği görüşüne dayanır. Gerçek varlık Tanrı'dır ve başka varlık yoktur. Önsüz sonsuz, salt us (saf bilinç), salt ışık (nur), salt erk (güç), salt sevgidir. Evren Tanrı'nın görünümüdür, bu nedenle seven de, sevilen de, sevgi de kendidir. Her şey Tanrı'dan gelir ve Tanrı'ya döner. İnsan ruhu (ölümsüz tanrısal öz) evren yaratıldıktan sonra insan bedenine girmiş ve geldiği yere dönmenin özlemi içinde çırpınıp durmaktadır. Mevlana bu durumu 'ney'den çıkan dokunaklı, yakınmalı, özlem dolu sese benzetir. Bu nedenle ölüm, sevgiliye kavuşma anlamında bir düğün gecesidir (Şeb-i Aruz) [6, s. 16].

## H.N. Begiç. Mevlevilik'te Bir Sembol: Keçe Başlıklar “Sikke, Arakiye, Kûlah”.

Mevleviler, diğer hiçbir tarikatta bir benzeri bulunmayan kendilerine mahsus semaları ile ayırt edilirler. Bu dervişlerin külliye kendilerine mahsus duaları ve ibadetleri vardır. İbadetlerini halka açık yaptıklarında, umumiyetle dokuz, on bir veya on üçlük gruplar halinde olurlar. Önce bir halka teşkil eder ve Kur'an'ın ilk suresini makamla okurlar. Daha sonra başlarındaki kişi yahut şeyh iki dua okur, bunun hemen peşi sıra da dervişlerin seması başlar. Hep birden yerlerinden kalkarak, en kıdemlilerin soluna sıralanırlar ve ağır ağır ona yaklaşırlar. İlk derviş şeyhin yanına geldiğinde selam verir, onun hizasını geçtikten sonra da semaya başlar. Bu semada, kollar iki yana açık şekilde sağ ayağın üzerinde hızla dönülür [7, s. 182].



Resim 2. Taeschner albümünden Mevleviler, 17. Yüzyıl [8, s. 27].

Sema olgunluğa doğru manevi bir yolculuğu, bir gidiş-gelişi temsil eder. Kulun hakikate yönelip, akılla-aşkla yücelip, nefsinin terk ederek, Hakta yok oluşu ve olgunluğa ermiş, kamil bir insan olarak tekrar kulluğuna dönüşüdür [5, s. 45].



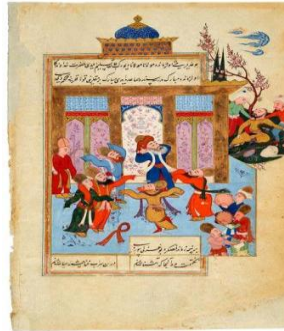
Resim 3. (Dalvimart, 2012, s. 182)

Semazenlerin, semaya başlamadan önce kollarını iki omzuna degecek şekilde çapraz durması (niyaz), Arap harflerinin yazılımında ‘Allah’ kelimesinin ‘Elif’ini, semaya başladıktan sonra kollarını iki yana açarak sağdan sola, yani ‘gönle’ doğru dönmesi, kainatı bütün kalbiyle kucaklaması; yukarı dönük olan sol eli halka dağıtması anlamlarını barındırır. Ayrıca semazenin sema ederken ellerini iki yana açması yine Arapçada ‘la’ yani yoktur; “La İlahe İll’allah’ın (Allah’tan başka ilah yoktur) ifadesidir [9, s. 35].

Semazen kollarını çapraz bağladığında, “bir” rakamını temsil eder. Var olmanın temel şartı dönmektir. En küçük zerreden, en uzak yıldızlara kadar tüm varlıkları oluşturan atomlardaki elektron ve protonlar dönmektedir. Bu; varlıklar arasındaki ortak benzerliktir. İnsanoğlunu oluşturan atomlardaki proton ve nötronlar ve bedenindeki kan da dönmektedir. İnsan, topraktan gelip toprağa döner, Dünya ile birlikte döner. Tüm bunları doğal ve şuursuzca yapar. Ancak; insanı diğer varlıklardan üstün kılan şey akıldır. İşte bu nedenle; semazen, varlıkların bu ortak hareketine ‘aklı’ da iştirak ettirir. Yedi bölümden oluşan bu yolculuk, sağdan sola kalbin etrafında dönerek, bütün insanları, bütün yaratılmışları, sevgi ve aşkla kucaklayıştır [5, s. 45].

Zamanı gelince dervişler, feracelerini (manto) ve kırmızı yemenilerini (pabuçlarını) çıkarırlar, haydariye (ceket) ve tennurelerini (etek) giymiş olarak kalırlar. Başlarında hiçbir zaman çıkarmadıkları sikke-i şerifleri (kutsal külah) vardır. Sırasıyla kendilerini kutsayan şeyhlerinin önüne gelip saygıyla eğilirler, sonra toprak zemindeki ince örtünün üzerinde, çıplak ayakla kendi eksenleri etrafında dönmeye başlarlar [4, s. 27].

Yaklaşık 800 yıla yakın tarihi geçmiş olan sema; 2005 yılında Unesco tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras listesine alınmıştır [10, s. 35].



Resim 4. Sema'ya katılan Rumi, 1590'lı yıllar, Bağdat  
(<https://www.themorgan.org/collection/treasures-of-islamic-manuscript-painting/33?page=33>)

## **H.N. Begiç. Mevlevilik'te Bir Sembol: Keçe Başlıklar “Sikke, Arakiye, Kûlah”.**

Her tarikatın kendine özgü giyim kuşam biçimi vardır. Mevlevilik; Mevlana'dan sonra teşkilatlı bir tarikat haline gelmiştir. Fakat Mevlana kendisini bir tarikat kurucusu olarak görmediği için ayrı bir giyim tarzı da yoktur. Mevlevilikte giyim kuşamın da bir düzene girmesi Mevlana sonrasında olmuştur [8, s. 103]. Mevlevi inancında da bütün düzen manevi değerler üzerine kurulu olduğundan; dünya malına değer verilmemiş ve yaşamın her alanında sadelik tercih edilmiştir. Bu nedenle mevlevilerin giyim tarzı oldukça sade giysilerden oluşmuştur ve her giysinin manevi bir anlamı bulunmaktadır. Mevlevi törenlerinde semah yapan semazenin başındaki sikke mezar taşını, sırtındaki hırka mezarını, tennuresi de kefenini simgeler [6, s. 17]. Postnişin ise diğer semazenlerden farklı olarak destar-ı şerif adı verilen özel başlığını giyer.



Resim 5. Mevlevi Dervişi [4, s. 25].

### **3. Mevlevilik'te Bir Sembol; Keçe Başlıklar “Sikke, Arakiye, Kûlah”**

Çocuk, kadın ve Mevlevi adaylarının giydiği beyaz renkli yünden yapılan başlığa arakiye adı verilmekte olup, tepme keçe tekniği ile kalıplanarak yapılır. Kûlah ise, halk arasında yaygın olarak kullanılan, özellikle Osmanlı döneminde keçeci esnafı tarafından tercih edilen kuzu veya koyun yününden tepme keçe tekniği ile kalıplanarak yapılan bir başlıktır.

Sikke; kuzu veya koyun yününden, tepme keçe tekniği ile deve tüyü renginde, çift katlı olarak özel bir yöntemle yapılan, giyenin baş ölçüsüne uygun olarak kalıplanan, yapımı ustalık gerektiren Mevlevilere has bir başlıktır.

Mevlevilerin sikke, hırka ve tennureden oluşan giyim kuşamlarında mezar taşını temsil eden sikke; yıllar içerisinde mevlevilik ile özdeşleşmiş bir sembol olmuştur. Sikke veya sikke-i şerif; mevlevi dervişlerinin giydiği deve tüyü rengindeki keçe kûlahın adıdır. Silindir şeklinde uzunca bir

külahtır, başı kapsayan alt kenarına oranla üst tablası daha küçüktür. Tekkelerde mevkii ve unvan sahibi dedeler ve şeyhler sikkelerinin alt bölümüne yeşil bir sarık sararlar, buna destar-ı şerif denilir [11, s. 20].

Erdoğan Erol, “Konya’da Sikkencilik Dünü-Bugünü ve Sorunları” isimli tebliğinde, “sikke”nin alamet manasına geldiğini, Mevlevilerin kullandığı külahlara bu ismin verildiğini, tepesi başa giyilen kısma nazaran pek az incelen, boyu bir karış üç parmak olan dövme keçeden yapılmış, iç içe geçmiş iki katlı külah olarak tanımlamaktadır [12, s.155].

Mevlevilerde muhib ve kendisine tâc yahut sikke tekbirlenmiş olan derviş, “Dal-Tâc, Dal-Sikke” giyer; yani giydiği tâca ve sikkeye destar saramaz. Destarı yalnız Baba, yahut Mevlevi şeyhi sarabilir. Öbür tarikatlarda derviş, tâc giyemez, arakiye giyer. Mevlevilerde kadınlara, sikke yerine arakiye tekbirlenir [13, s. 367].

Mevlevilikte her şey kuralınca ve dini vecibeler yerine getirilerek yapılır. Yapılan her türlü törende tasavvufi öğeler yer alır. Bu durum Mevlevilikte; Mevlevi dervişlerinin ibadetlerinden, buldukları mevkinin tayinine kadar geçen tüm süreç için geçerlidir. Dervişlerin belli bir mevkiye gelebilmeleri, belli süreçleri tamamlamaları ile mümkün olabilir.

Mevlevi tarikatında sikke giyme üç mertebede gerçekleşir. Bunlardan ilk derece sikke-i teberrük ve emanettir [14]. Mevlevilikte genel çoğunluğu teşkil eden muhib sınıfı, ikrar vermeyip bin bir gün çile çıkarmadan tarikata intisap edenlere verilen sıfat olup, bu yolun ilk halkasını oluşturur. Muhib olmak isteyen aday derviş şeyhine müracaat eder, o da eğer reşit değilse velisinden izin almak şartıyla samimiyetine inandığı adayı karşısına alır, önce tam bir beden temizliğinden geçip abdest almasını söyler. Daha sonra kendisi de abdestli olduğu halde her ikisinin yüzleri de kıbleye gelecek şekilde adayı soluna oturtur. Şeyh; “Bilerek veya bilmeyerek işlediğim günahlardan, duyup bilen Allah’a sığınırım...” tarzında duada bulunurken aday da aynı duayı tekrar eder. Bu duanın ardından adayın beraberinde getirdiği sikkeyi iki eliyle tutan şeyh üç kez İhlas suresini okur ve sikkeyi kıbleye karşı tutarak Mevlana’yı tavsif eden cümleler söyledikten sonra sikkenin sağ, sol ve ön kısımlarını öper; adaya da aynı şekilde öptürdükten sonra başına giydirir ve elini sikkenin üzerine koymak suretiyle; “Allahu ekber, Allahu ekber, la ilahe illallahu vallahu ekber, Allahu ekber ve il’lâhi’ı hamd.” der ve adayın sırtını üç kez sıvazlayarak kaldırır; sağ elini iki eliyle tutar, aday da aynı şekilde şeyhin elini tutar ve bu şekilde aynı anda birbirlerinin ellerini öperler [9, s. 115-116].



## H.N. Begiç. Mevlevilik'te Bir Sembol: Keçe Başlıklar “Sikke, Arakiye, Külâh”.

İkinci mertebe sikke-i irâdeti ve giydirildiğinde o da tekbirlenirdi. Bu sikke, hizmetini tamamlamış dervişlere giydirilirdi ve derviş onu giydiği andan itibaren ölünceye kadar başından çıkaramazdı. Öyle ki dedegânın kıdemlileri külâhı sağa sola, öne arkaya hareket ettirip başlarından tamamen çıkarmadan tıraş olurlardı. Hamama da sikkeyle girilir, yıkandıktan hemen sonra tekrar giyilirdi. Gece yatarken kenarı öpülerek saygıyla bir sehpa üzerine konur, sonra şebkülâh veya arakiye giyilirdi. Başta sikke ile kahvehane gibi umumi yerlere gidilmezdi. Dergâhta suç işleyen dervişler sikkesi alınarak cezalandırılır, şeyh tarafından affedilinceye kadar onu giymesine izin verilmezdi [14].

Ölen bir mevlevi başında sikkesi ile defnedilir, mezar taşına da sikke hakkedilirdi [15, s. 40]. Osmanlılarda kavukların hacmi büyüdükçe sikkelerin boylarının da uzadıkları ve sanduka sikkelerinin daha da büyük sanduka ile orantılı bir şekilde yapılmıştır [8, s. 169].



Resim 6. Mevlana Celaladdin Rumi ve Sultan Veled'in Sandukaları, Konya [8, s. 109]

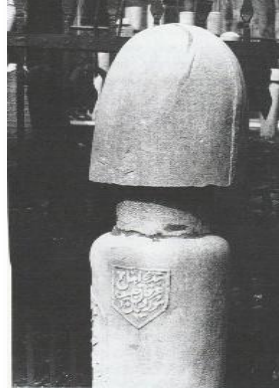


Resim 7. Şekeraviz Destarlı Mevlevi Sikkeleri, Bursa Müzesi [8, s. 109]

Destarlı sikkeler Mevlânâ'yı ve Mevleviliği temsil ettiği için sikke-i şerif olarak anılır ve onun altına girenlerin korunduğuna inanılır. Birçok ev ve dergâhın duvarlarına bir iskemle veya kürsü üzerine konulmuş sikke resmi asılır ve genellikle bu resimlerin üzerinde, “Yâ Hazret-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî kuddise sirruhü'l-azîz” ibaresi bulunur [14].

Mevlevi inancına göre, vefat eden birisi ölmemiş, Hakka yürümüştür. Dolayısıyla Mevleviler için ölüm, bir tür ayrılıştan öte, vuslat veya kavuşmadır. Bu kavuşma, dil değiştirme veya sükûnet anlamını taşımaktadır. Sükûnet içindeki Mevlevilerin gömüldüğü mekan hamûşân olarak adlandırılmıştır. Başka ifade ile hamûşân, Mevlevilerin Hakka irtihal ettiği mekanlardır. İşte bu sebeple Mevlevi mezar taşları da oldukça itinalı bir biçimde hak edilmiş ve kısmen bitkisel bezemelerle donatılmıştır [16, s. 208]. Mevlevi mezar taşlarında çoğunlukla dal ve destarlı sikke motifleri yer alır; bu sebeple sikkenin şeklinden mezar sahibinin öldüğünde tarikatın hangi kademesinde olduğunu anlamak mümkündür. Kadın Mevleviler'in

mezar taşlarında sikke motifi yoktur. Ancak gülle taçlandırılmış alınlığın altında dal sikke kabartması bulunan bir mezar taşına rastlanmıştır [14].



Resim 8. Galata Mevlevihanesinde bir Mevlevi halifesine ait mezar taşı [8, s. 106].

#### 4. Sikke Yapım Tekniği

Keçe; insanoğlunun tarihsel süreç içerisinde ilk olarak kullanmaya başladığı atkısız ve çözümsüz, su ve sabun yardımı ile oluşturulan tekstil yüzeyleridir. İskitler zamanından kalan ve mezar odası adı verilen kurganların arkeolojik buluntularında dahi o zamanın insanların kullandığı keçe materyaller göze çarpmaktadır.

Başlangıçta yalnızca doğal şartlarda örtünme vasfını yerine getirmek amacı ile kullanılan keçe; daha sonra da işlevselliği nedeniyle insan yaşantısında kendine oldukça fazla alanda yer edinmiştir. Orta Asya Türk toplumlarında yoğun olarak kullanılan keçe; Anadolu'ya göçlerinde de beraberinde getirdikleri en önemli materyallerden olmuştur. Anadolu'ya geçmeden önce İslamiyet'i kabul eden Türk toplumları İslami felsefeyi benimseyerek yaşam tarzlarında değişikliklere gitmişler ve bu felsefeyi giyim tarzlarına da yansıtmışlardır. Sikkeler, İslami felsefenin en büyük temsilcilerinden olan Mevleviler'in sembolleri haline gelmiştir.

Sikke yapımında kullanılan yünlerin renkleri doğaldır. Sikke üzerinde desen motif çalışılmaz. Taranmış yünler çıbık ile kabartılır. Hasır yaygı üzerine çıbık ile tek kat oval olarak 60x120 cm. ebatlarında iki adet olmak üzere yayılır. Kenarları elle toparlanıp hafifçe bastırılarak düzgün şekil alması sağlanır. Daha sonra süpürge ile su serpilir. Siparişe göre aynı hasır üzerine 8-10 tane sikke için yün yayılabilir [15, s. 98].

**H.N. Begiç. Mevlevilik'te Bir Sembol: Keçe Başlıklar “Sikke, Arakiye, Kûlah”.**

---



Resim 9. Recep Tekkalan Keçe Atölyesi, Konya

Hasır yaygıya sarılarak tepme makinasında yaklaşık bir saat tepilir. Tepme makinasından çıkarılan birinci yün kalıbın çevresi makas ile kesilerek düzgün şekil alması sağlanır.



Resim 10. Recep Tekkalan Keçe Atölyesi, Konya

İkinci kalıbın kenarları elle tiftilerek birinci kalıp bunun üzerine kapaklanır. Birleşme kısımlarının kaynaşması için elle birbiri içine kaynaştırılır.



Resim 11. Kapaklama işleminin yapılması

Kapaklama işleminden sonra su verilerek tepme makinasına konur ve bir saat daha tepme işlemi yapılır. Tepme makinasından çıkarılan sikke elde pişirilir.



Resim 12. Sikkenin elde pişirilmesi işlemi

Siparişi veren kişinin baş ölçülerine uygun tahta kalıba konularak şekil alması sağlanır.



Resim 13. Sikenin kalıba alınma işlemi

**H.N. Begiç. Mevlevilik'te Bir Sembol: Keçe Başlıklar “Sikke, Arakiye, Kûlah”.**



Resim 14. Sikkenin tıraşlanması

Daha sonra üzerindeki tüyler jiletle tıraşlanıp yakılır ve sikke üzerine serleştirmek amacıyla tutkallı su sürülerek kurumaya bırakılır. Kuruyan sikke kullanılmaya hazırdır.



Resim 15. Sikkenin son hali

**Sonuç**

İnsanların barınma ve giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada kullanılan keçe, tarihin en eski çağlarından günümüze varlığını korumuş tekstil ürünüdür. Keçe; dokuma kumaşlara göre üretimi daha basit olan, dayanıklı ve kolay bulunan bir malzeme olması nedeniyle, sade yaşam tarzları olan tarikat mensuplarının da kullandıkları bir tekstil materyali olarak ilgi görmüştür. Arakiye adı verilen çocuk, kadın ve Mevlevi adaylarının giydiği beyaz renkli yünden yapılan başlık ile yalnızca Mevleviler tarafından kullanılan ve Sikke diye tabir edilen başlıklar da keçeden yapılmaktadır. Bu başlıklar önceleri deve yününden yapılırken günümüzde deve tüyü renginde kuzu yününden yapılmakta olup Mevleviliğin dikkat çekici objelerindedir. Sikke, Mevlana'nın söylemi ile pişmek olarak tabir edilen olgunlaşma sürecini tamamlayan tarikat üyelerine giydirilir. Sikkeleri yalnızca bir başlık veya sema ayininde giyilen kıyafetin

bir parçası olarak görmemek gerekmektedir. Onlar şekilleri itibari ile Mevlevilikte geçirilen merhaleleri temsil ederken aynı zamanda o merhalelere ulaşabilmek için katlanılan meşakkatleri, zorlukları, olgunlaşma sürecini de anlatmaktadırlar. Ayrıca Mezar taşını sembolize ettiğine inanılan başlıkların kullanma/giyinme şartları hem de takarken uygulanacak ritüelleri bulunmaktadır. Manevi birer kültürel öge olan sikkeler; aynı zamanda Mevlevi mezar taşlarında da biçimsel olarak tasvir edilmektedir ve somut birer kültürel mirastırlar.

#### KAYNAKÇA

1. Çelik, C. Mevlana'nın Fikirlerinin Türklerin Dini Hayatına Etkileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(12), 2002. s. 21-38.
2. Özköse, K. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufi Zümre ve Akımların Rolü. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 2003. s. 249-280.
3. Ertaş, M., Y. Ahmed Eflâki'ye Göre Denizli'de İlk Mevleviler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VIII/1, 2006. s. 83-97.
4. Osman Hamdi Bey & Launay, M. *1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri, Elbise-i Osmaniyye*. Aksoy Matbaacılık: İstanbul. 1999.
5. Egemen, B. *Sesler ve Danslar, 35 Hikaye*. Novartis Kültür Yayınları: İstanbul. 2007.
6. Gürkan, M., B. Anadolu'da Ezoterik Yapılanmalar. *Anadolu Aydınlanma Vakfı Düşünüyorum Dergisi*, 13, 2011. s. 1-11.
7. Dalvimart, O. *Osmanlı Kostümleri*. Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul. 2012.
8. Atasoy, N. *Derviş Çeyizi, Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi*. Türkiye Kültür Bakanlığı Yayınları: İstanbul. 2000.
9. Şimşekler, N. 1001 Günlük Mevlevî Çilesi: Mutfakta Pişen Canlar. *Sûfi Araştırmaları-Sufi Studies*, 1 (2), 2010. s. 109-122.
10. Şimşekler, N. *Mutfakta Pişen Canlar, Yüzyılların Birikimi Mevlevî Kültürü*. Life Pro. Yayınları, Konya. 2011.
11. Üyepazarcı, E. *1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri Elbise-i Osmaniye üzerine Sözlük Denemesi*. Sabancı Üniveritesi Yayınları: İstanbul. 1999.
12. Erol, E. Sikke Nasıl Yapılır; Konya'da Sikkencilik ve Sorunları. Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri (18-20 Kasım 1992, İzmir). Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1994. s. 155-159.
13. Ağirdemir, E. Bektaşilikte Tâc Çeşitleri ve Anlamları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, (60), 2011, s. 365-378.
14. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sikke-kulah>;  
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/kulturatlasi/sikke>  
<https://www.themorgan.org/collection/treasures-of-islamic-manuscript-painting/33?page=33>
15. Beçiç, H. N. *Geçmişten Günümüze Konya Keçeciliği*. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını. 215. Konya: Erman Ofset. 2013.
16. Çaycı, A., & Durmuş, L. Kütahya Erguniyye Mevlevihanesi (Dönenler Camii) Haziresindeki Mezar Taşları. *İSTEM*, 10, 2007. s. 203-219.

**Андатпа**

Дәстүр - бұл қоғамды бір-бірінен ажырататын негізгі белгілер, ерекшеліктер. Мәдениеттер аясында қалыптасқан және ұрпақтан ұрпаққа жалғасқан салт-дәстүрлер - қоғамның естеліктері. Көшпелі түрік қауымдастықтары – егіншілікпен айналысты, сондай-ақ олар өздерінің өмірлік қажеттіліктерін өздері өсірген малдың етімен, сүтімен, былғары мен жүнімен қамтамасыз етті. Қой жүнінен киіз және өздеріне қажетті тоқыма бұйымдарды түрлі киімдер, зат салу үшін қаптар, еден төсеніштері мен ер-тоқым сияқты көптеген күнделікті пайдаланатын заттарын дайындады. Тарихтан белгілі болғанындай, ауа-райының түрлі жағдайларына байланысты киізден жасалған бас киімдер жасап пайдаланғаны белгілі болып отыр. Бас киімдердің түрлі пішіні, түсі, материалдары қоғамдағы түрлі қызмет иелеріне қарай әртүрлі болып дайындалған. Олар әр түрлі институттардың құрылуы, қоғамдық өмірдің өркендеуі нәтижесінде әртүрлі діни, әскери және ғылыми мекемелердегі мәртебенің көрсеткіші болады. Мақалада Анадолы Селжук кезеңінде Конияда Маулана құрған Маулауиһа тарихатының нышаны ретінде пайдаланылған «sikke, arakiye, külah» сияқты киізден жасалған бас киімдердің бүгінгі күнге дейінгі тарихына сараптама жасалады.

**Кілт сөздер:** Маулауиһа, символ, киіз, бас киім, sikke, arakiye, külah  
**(Н.Бегич. Маулауиһа символы: киізден жасалған бас киімдер)**

**Резюме**

Традиции являются ведущими отличительными чертами, отличающие общества друг от друга. Традиции, существующие в рамках культуры и адаптированные к текущему периоду путем заимствования из прошлого и которые можно определить как глубоко укоренившиеся привычки, продолжающиеся путем передачи их следующим поколениям, являются памятью обществ. Тюркские кочевые общества выживали за счет земледелия и удовлетворяли свои жизненные потребности мясом, молоком, кожей и шерстью животных, которых они выращивали. Они использовали войлок, который является первым текстильным изделием без утка и основы, путем прессования овечьей и бараньей шерсти с помощью горячей воды и мыла. Они изготовили из войлока множество предметов первой необходимости, включая палатку, в которой они жили, одежду, детские кровати и пеленки, мешки, напольные пружины и седельные чехлы. При рассмотрении исторического процесса известно, что войлочные головные уборы сначала изготавливаются и используются для защиты от погодных условий. Позднее головные уборы становятся отображением классовых различий, основанных на цвете, форме и материалах. С развитием общественной жизни в результате создания различных организаций религиозные, военные, головные уборы во многих организациях стали показателем статуса. В данном исследовании будет дана оценка статуса войлочных головных уборов в прошлом и сегодня, таких как “сикке, аракие, кюлах”, которые использовались в качестве символа культа Мевланы, основанного Мевланой в Конье в Анатолийский Сельджукский период.

**Ключевые слова:** Мевлевизм, символ, войлок, головной убор, сикке, аракие, кюлах.

**(Бегич Н.Х. Символ в Мевлевизме: войлочные головные уборы “сикке, аракие, кюлах”)**